

LO PROVINCIALISME

I la paraula no tingué un intim enllás ab la idea que deu representar, l' exercici lliterari fora lo mes pueril dels entreteniments, y la humanitat, que tant orgullosa está de la imponderable riquesa de llenguas y dialectes, viuria atormentada per la confusió de la torre de Babel. ¡Prou n' hi ha hagut y n' hi ha de savis que treballaren y treballan pera concretar y fixar ab tota precisió lo veritable significat de las paraulas!; mes la ignorancia y la mala fe moltes y moltes vegadas estérilisan llurs esforços...

Prenem per exemple la veu *Provincialisme*, que sens dubte vol dir l' amor desmedit á la provincia ó encontra hont nasquerem, amor que 'ns fa oblidar lo carinyo que debem á tota la patria nostra, es á dir, un sentiment que revela una desviació deplorable de la nostra activitat afectiva, que es com si diguessem: una preocupació del cor. Y ¿per qué es una desviació y una preocupació? Per-

que tracta de substituir la viva realitat de las cosas á una arbitraria creació de la fantasía. Tal fora, per exemple, la obcecació de un fill de Girona que no volgués considerar com germans y compatriotas als tarragonins y als urgellenses, prenentse per lo serio la divisió artificial que feren del mapa de Espanya los qui 'l trossejaren sens altre criteri que 'l de fer forsa oficinas, donant lloch al fenómeno extravagant de que la divisió administrativa vaja augmentant en la mateixa proporció que 'ls medis de comunicació que estrenyan las distancias.

Ab tot, hi ha molta gent que, á despit del sentit comú, ho entenen de una altra manera, y 'ns diuen á nosaltres *provincialistas*, porque entenem y sostenim que no es tot hu *espanyolisme ó castellanisme*.

Confessem de bon grat que no sempre havem fet aquesta distinció, y que en los primers anys de la nostra joventut ens amohinava molt aquesta acusació, fentnos pensar á voltas que era un crim, ó almenys una fanática fallera aquella idolatria que 'ns feya estimar sobre totas las cosas de la terra á la patria catalana, ab sas tradicions y llegendas, sas gestas y costums, sas heróicas virtuts y sos tràgichs infortunis. Mes quant haguerem estudiat un xich la historia de Espanya, coneguerem que la preocupació dels nostres detractors venia de que sols s' havian fixat en la historia de Castella y quant parlavan als espanyols ho feyan com si tots los fills de aquesta nació fossen castellans, de lo qual resultava que sempre que 'ns parlavam may ens enteniam.

Siguem franks: no 'n tenian pas ells la culpa. Desde principis del sicle passat s' estava fent lo joch de criaturas de passar la esponja sobre 'l passat de la Corona aragonesa, com si poguessen facilment esborrarse lo recort dels fets immortals dels nostres passats y lo geni característich que aquestos ab llur sanch ens llegaren, reflexat en la saviesa de una gran legislació y en aquell admirable conjunt de llibertats públicas que en antiguitat y eficacia son de la societat cristiana las primeras. Sol y abandonat dels

austriachs aquest gloriós reyalme caygué defensantlas ab un heroisme que fou l' admiració de sos enemichs; mes lo rey estranger qui pujá llavors al trono havia rebut la educació política en una cort hont imperava lo mes oriental dels despotismes y no podia conèixer ni apreciar lo magnífich sistema de govern de aquesta nació que del sigle VIII ensá havia tingut la ditxa de no confondre may la unitat ab la uniformitat. Quin fou lo resultat de aquella impía crehuada contra l' esperit y las tradicions del nostre poble, bè pot dirho la tristíssima decadencia á que arrivaren los reyalmes que aplegats en confederació havian tingut sigles de tanta gloria y prosperitat que tot lo mon los temia y envejava. L' antich pacte constitucional s' havia trencat; l' absolutisme imperava per la forsa... Un jorn la corona d' Espanya rodolá vergonyosament als peus de un aventurer de geni que ja cenyia en son front la que abans portaren los Borbons de Fransa, y mentres lo Borbó espanyol pactava y fugia, son poble s' alsá brau, imponent, sens demanar consell sino á sa dignitat ni ajuda sino á sas fórsas, donant una llissó immortal á la Europa esglayada per las victorias del César modern. ¡Quina llissó pera 'ls miopes que tot volen arreglarho á copia de reglaments administratius!... ¿Ha fet com los nostres avis en 1808 la Fransa de avuy, modelo de centralisació que 'ls nostres estadistas tenen la manía de imitar com cosa tant bona? En moltes relacions de la desastrosa campanya que tants llores ha valgut á Prusia, havem llegit que 'ls pobles de Fransa no s' organisavan ni aixecavan, *perque no rebian instruccions de Paris*.

Y aquest es l' ideal que se 'ns proposa y per ell se vol que oblidem lo passat que 'ns honra, que tanquem los ulls al esdevenidor que 'ns espera, que ofeguem la veu del cor que protesta y 'ns adverteix que correm á una timba hont la mort es segura.

Y encara, si aquesta idea fos professada y sostinguda ab verdadera illustració, ab verdader sentit práctic y ab indubtable bona fe; si 's tingués en compte que la Fami-

lia y Propietat tenen arrels tant fondas que no 's poden tocar sens ferir de mort las institucions mateixas, porque s' han fet y han crescut de conformitat ab la terra que las nudria y l' ayre que respiravan; si al tractar de las institucions políticas s' estudiessen las que tingueren los regnes que han format la moderna Espanya, no empenyant-se en fer quedar malament als publicistas estrangers que diuen que las teniam millors que cap nació del mon; si un verdader amor al progrés y al benestar de totas las classes socials fos la causa y l' objecte de las reformas que s' introduhissen en la nostra vida pública y privada, no 'ns caldria sino callar y aplaudir... Al revés de aixó lo que se'ns demana es que prenguem á ulls cluchs com or de bona lley tota la quincalla estrangera que 'ls plau importar als marxants de paraulas, y que girant á las nostras llars la esquena y repudiant la noble herencia que 'ls nostres avis ens llegaren, diguem picantnos los pits per haver aymat las cosas de casa:—Som un poble primitiu y salvatge; la nostra laboriositat es mentida; mentida las nostras tradicions de gloria y llibertat; mentida la nostra ilustració; ensenyaunos de viure y progresar; siau, no 'ls nostres germans, sino 'ls nostres amos ¡oh castellans! Castella es Espanya!» Y bè: aixó no podem dirho, porque 'l mon se 'n riuria. Voler la unitat sacrificantho tot á la hegemonía de una encontrada que no ha provat en res esser digna de la superioritat que pretent exercir es lo mes ridicul dels empirismes, es un pensament que revela una gran ignorancia y un enteniment refractari á la meditació y al estudi.

Ab tot, y per estrany que semble á primera vista, hi ha hagut homens de talent que han caygut en aquest absurd. Recordem que un illustre militar, lo general Concha (¡Deu l' haja perdonat!) deya en una Ordre del dia al exercit en la derrera campanya del Nort: *¡soldats de Castella! siau magnanims com sou valents*. Los vascongats al sentirho degueren dir:—¡Pobres catalans, valencians y aragonesos! ¡ni 'ls hi contan!

Nosaltres no podem convenir en que l' exercit espa-

nyol sia l' exércit de Castella, ni las armas de Espanya las de Castella, ni las lleys de Espanya las de Castella, porque pera aço seria necessari que Castella hagués conquistat y civilisat la Espanya y prou sabem que may ha estat capás de una cosa ni altre.

Si algun jorn se tracta de clourer á Espanya lo periodo dels ensaigs y las calaveradas políticas y 's confia la tarca á homens de seny, de experiencia y de sentit moral, s' estudiarán tots los elemens que ha heretat cascuna de las nacionalitats avuy aplegadas, y fugint de la sistemática adopció de exóticas ideas se triará y adoptará lo millor del patrimoni que 'ls passats ens llegaren, *fent al mateix temps las reformas que reclamen las necessitats de la época*. Mentres axí no 's fassa tindrém molt luxu de funcionaris, molts diputats *cuneros*, molta tiranía administrativa; mes la llibertat será una paraula escrita en un códich may observat y la Espanya un sofisma geográfich inventat en profit de quatre aventurers que sols tractan de explotarla y que ab igual indiferencia miran la sort de Castella que la de Catalunya.

Perque no volem aqueixa indigna explotació, ni odis, ni dissensions, sino la germandat y la igualdat de las antigas nacionalitats de Espanya y desitjem la felicitat de totes, ataquem l' exclusivisme que tant mal ens ha fet y pot fernos. Veus aquí la nostra manera rahunada y lógica de esser espanyols. Lo provincialisme fora una preocupació ridícula; lo patriotisme es una virtut necessaria.

¡Aixó es lo federalisme! dirán alguns de aquells que converteixen las paraulas en arguments *ad terrorem*. ¿Y qué? ¿Per ventura no fou federal la monarquía espanyola fins al reynat de Felip V?

Mirau l' instint popular ahont anava quant un temporal desfet obligava á tots á cercar un port de salvació... Nosaltres, que no 'ns fem illusions, no 'ns cansarém de dir als que governan:—¿Voleu evitar la revolució? Feula vosaltres, porque la veritat y la Justicia sempre acaban per guanyar un dia ó altre.

J. COROLEU.

LA NOVELA

II

NOVELA CABALLERESCA.

UN poble 'l mateix que un home te sas edats y l' infancia dels pobles moderns comensa en lo segle quint, després de la destrucció del Imperi romá, quan se confonen los elements de que 's forman. En sa infancia ab prou feynas tenen llenguatge per parlar, y 's contentan ab senzills cants; ve sa juvenesa y 'ls trobadors cantan la gloria y l' amor, y prompte la novela y 'l teatre venen; avuy los veyem ja en edat de càlcul, de reflexió.

Los pobles en sa joventut comensan á tenir novelas, y en los moderns las primeras que veyém son las *caballerescas*; moltes son las causas que las determinan, y si, com diu La Harpe, las bonas novelas son la historia del cor humá (1), grandíós debia ser lo sentiment que espresavan, perque éran novelas no sols d' un poble sino de molts.

Roma antiga tenia ja una literatura molt grandiosa, pero ella no passá á las modernas nacions en sa totalitat fins al

* Vejas l' Article I en lo número 2.

(1) Les bons romans sont l' histoire du cœur humain. (Cours de Littérature.

cap de molt temps: sigles de contínues lluytas d' ella las separan, sigles de trastorn, y segons alguns d' oscurantisme; los compadeixem. Vingueren del Nort las formidables hostes que movía la ma de Déu y ab sa vinguda enderrocant quedá tot l' antich, l' Imperi y civilisació, quedant en sas runas colgada la literatura, y, com si res hagués de quedar, la llengua 's barbarisa y 's pert donant empró vida á nous rebrols que preuhadas flors han donat.

En un principi los pobles s' ocupan en sas conquistas, y tenen solsament recorts de sos boscos y de sa mitología esencialment guerrera; y 'n tal temps sols tenen lo cant guerrer y lo himne religiós que 's confonen. Mes tart ja no corran á novas terras, sino que las lluytas prenen per camp al mateix territori, no son ja 'l mar que tot ho invadeix, sino 'l mar que 'n son jas de sorra brama; lo Cristianisme regna ja molt en las inteligencias y en los cors; en tal punt no demanem encara literatura dramática ni la novela als pobles, porque aquets no tenen altre passió que la de la gloria, y eixa sols produeix lo breu cant; la novela necessita no de las passions de la multitut, sino de las passions de familia, necessita un repós, encara que relatiu, una vida bastant normal, y res d' aixó veyem en l' época que 'ns ocupa.

Mes enllá las lluytas no son tant generals, se van fent mes y mes locals; lo Cristianisme entrant en la inteligencia y lo cor dels pobles los guia per lo verdader camí, y en mitx del estrépit dels combats en lo Castell feudal s' hi forma un centre de familias que á sa sombra hi troban protecció: va venint lo repós relatiu necessari á la literatura y á las arts; las passions brollan dintre 'l Castell; ja al cant guerrer s' hi afajeix lo cant d' amor y ab est se confonen de vegadas las notas del cántich sagrat que á la capella ressona. Eix triple sentiment de *Religió amor y gloria*, dona vida als trobadors que ab dolsa veu cantan l' un y l' altre, y eix sentiment despres omple 'ls llibres

de caballeria, afagintshi un esperit d' independencia y d' aventuras per causas que ja explicarém.

Lo castell feudal, qu' en un principi era per moltes famílies lloch de protecció, se converteix en un punt de tristos recorts; mes d' una vegada en sos entorns lo pare ha vist robada sa filla, mort lo pobre per els odis de son senyor, l' estrany robada la cantitat de diner que per fer un viatge portava, y 'l treballador porta 'l jou de la opressió; mes prompte un sospir de llibertat s' alsa per totes parts, los homes recordan son descendents d' aquells pobles que ab son bras de ferro trosejaren l' Imperi romá, al mateix temps lo Caballer recorda son jurament de defensar l' oprimit, y veu un niu d' opressió, lo que dona un camp mes extens al esperit de Caballeria, esperit que 's conté ab eixas paraulas: *Deu, gloria, amor y defensa del oprimit*. No es eix esperit propi dels Arabes, no, ells tenen son Déu, sa gloria, son amor, mes no tenen per lema la defensa del oprimit, son amor es passió y no sentiment; ells no serveixen á la *dama* sino que la esclavisan; no defensen al oprimit, sino que son los tirans, y no poca feyna ab ells hauria tingut lo caballer á llibertar *fermosas doncellas*. Tampoch vela Cavalleria de la Antigüetat porque 'ls sentiments que á aquella donan vida de cap manera tenen semblansa ab la corrupció é indolencia romana; per lo que sols com origen li podrém donar lo Cristianisme y 'l Germanisme, y en tant es aixís que son caràcter es de *Religió* pero falsejada per la *superstició* que 'ls pobles conservavan de la mitología antiga, de *llibertat é independencia* mal encaminada, d' *amor* barrejat de groser sensualisme y ab extrema *voluptuositat*. Lo Cristianisme encamina la natural independencia dels pobles, y la dirigeix al servey de la Religió y á la defensa dels oprimits; en segon lloch predica que la muller no es esclava del marit, purifica á las nacions vingudas del Nort de la «bigamica», tot lo que produeix un respecte á la dona que no coneixen altres pobles y es aixó un dels elements que mes caràcter donan á la Caballeria.

Totas eixas causas influiren en la creació de la novela caballeresca, que aparegué en el sigle XI en Fransa y Bretanya ab la «Crónica de Turpin» y ab «Artús» obras que foren seguidas per munió de altres del mateix género, obras que cambiaren mes ó menos segons los elements que hi influiren.

Vistas ja las causas que donaren vida á la novela caballeresca, debem ára ocuparnos de los elements que las componen: Conservavan los pobles encara recorts de sa mitología antigua, plena de gegants y nanos, de fets fantastichs y de maravellosas gestas, recordan las tradicions del Nort y sos combats, y á aixó hi reuneixen las virtuts del dogma Cristiá, y la fantasía d' un poble meridional; fantasía que exaltan los «torneigs» y festas, l' esperit de llibertat contra la tiranía dels senyors feudals, y com si no hi hagués prou de aixó venen las Creuhadas, y obran un nou camp á la fantasía ab las hassanyas y combats del Orient, noticias engrandidas en lo curs del camí, y ab las lluytas en Europa mateix tingudas entre Cristians y Moros. Tot aixó nos explica 'l perquè del carácter tant variat dels llibres de caballería, ab sos gegants, ab sos castells encantats ahont hi habita un senyor tirá; 'ns esplican los encantadors enemichs del caballer, son respecte á la muller, sa religiositat y los maravellosos combats y viatges. *Deu* y ma *dama*, veus aquí la época, la Caballería y las novelas caballerescas; lema falsejat per lo barbarisme que conservavan encara los pobles.

Las novelas de caballerías vingudas de Fransa y Bretanya, prompte s' introduhiren en Espanya, mes tan sol-sament traduhidas: no 'n veyem de originals fins que en lo sigle XIV apareix «Amadís de Gaula». La causa de la falta d' eixas novelas fins á dit sigle nos la pot explicar l' estat de contínua lluyta 'n que estava Espanya; ella tenía héroes reals, no fingits, y ella mateixa era l' oprimida á qui debía defensar. La *Historia d' Amadis de Gaula* es lo fonament d' una nova esçola de novelas de caballería, y no 'ns hem d' ocupar de si son autor era espanyol ó por-

tugués; lo primer opina Amador de los Rios, ho indica Cervantes, y ho dupta Nicolás Antonio (1).

Desde aquest moment, si bé desseguit se deixaren sentir las causas que mataren la novela caballeresca, vingueren d'estas tal munió que no sembla més sino que 'l poble, tement que no l' hi escapessen, volgués d' un cop deleyrarse en recorts d' una época enfonzada ja en l' abisme del passat, y també deleytarse ab aquell esperit d' independència; perque ja 'ls reys comensavan á reservar-se to lo poder, trossejant las llibertats del municipi. «Amadís» y 'ls «Palmerines» tingueren molta acceptació. G. Ordoñez de Montalvo (2) reformá la primera, y los «Palmerines» tingueren moltes edicions especialment en Portugal (3). En algunas novelas hi serveixen d' héroes molts capitans de la antigüetat; com veyem en *La Crónica llamada de los nueve de la fama etc., con la vida del muy famoso Caballero Bertran de Guesclin*, impresa en Lisboa, 1538, en la qual hi intervenen, Josué, David, Judas Macabeo, Alexandre, Héctor, Julio César, Artús, Carlomagno y Godofredo de Buillon; en altres hi veyem fills

(1) Diu Nicolás Antonio en la Biblioteca hispana nova. Vascus Lobeira *La historia de Amadis de Gaula*. En altre part, en la secció de Anónims, diu:

Anonymus, vulgo que ignotus etiam is, qui indagandis hujus etc., similium actorem scriptu sedulam operam commodaverunt (Lusitani tamen nescio quo nomine Vascum Lobeiram auctorem credunt) scripsit propitis Musis: *Historia de Amadis de Gaula*.

(2) Garcias Ordoñez de Montalvo correxit et ad elegantiorum stilum reduxit: *La historia de Amadis de Gaula*: ediditque Salamanticæ apud Petrum Lasio. 1575 N. A. Bib. Hisp. nov. Encara que segons en Milá y Fontanals, aparegué dita obra á últims del sigle XV ó bé als principis del XVI.

(3) Franciscus Marcus, Lusitanus. *Prima é segunda Parte do Palmerin de Inglaterra*.

Didacus Fernandez de Lisboa. *Tercera y quarta parte de Palmerin de Inglaterra*.

Anonymus. *Historia del famosísimo y muy valeroso Caballero Palmerin de Inglaterra, hijo del rey D. Duarte*.

Anonima, quædam femina. *Libro del famoso caballero Palmerin de Oliva que por el mundo grandes hechos en armas hizo sin saber cuyo hijo fuese*. Nicolás Antonio, lloch citat.

de reys y prínceps, com en el *Libro del valiente príncipe D. Belianis de Grecia*, y en la *Crónica del muy valiente y esforçado Caballero Platir hijo del Emperador Prímaleon*. Molts altres serian los llibres que podriam citar tan en Espanya com en Portugal publicats, y lo temps en que menudejaren mes foren als últims del sigle XV, tot lo XVI y principis del XVII.

A causa del avans del temps, á causa de las Creuhadas y del sentiment de llibertat despertat en los pobles cau lo feudalisme y ab ell l' esperit de la época, y la Caballería. Lo Cristianisme habia ja infiltrat sas doctrinas en las inteligencias y sos sentiments als cors, despullant á aquellas de las supersticions, y á aquestas de las deixas de barbarie que encar tenian: y al mateix temps l' instint d' independència's convertia en llibertat, tenian los pobles ja costums fixas, més reposadas que las caballerescas, costums que donan vida á una nova literatura. Las lletras que fins feya poch estavan dpositadas en lo fons d' un monastir, ó bé arreconadas en Constantinopla, s' esparseixen per tot, s' admira desde llavors la grandesa de l' antigua literatura, obrintse un nou camp á la vista dels sabis qu' imitan als clàssichs romans, verificantse lo Renaixement en las lletras com en las Bellas arts. Los pobles encara no obstant segueixen en sa afició á la novela de Cavallería, ja perque lo meravellós y fantástich agrada sempre al poble, ja perque en ella, encare que adulteradas, hi veyia pintadas las costums d' altre temps, y per acabar ab eixa afició era necessari posarla en ridícol y donar un altre passatemps. Aixó ho conseguí 'l teatre y la novela molt popular qu' aparegué, y lo primer ho conseguí Cervantes ab son immortal *D. Quijote*.

A tals causas y no á la oposició sistemática dels *Reys austriachs*, cedí la novela caballeresca (1); del contrari no s' esplicarian varis passatges del *Quijote*, entre altres lo

(1) A tal causa ho atribueix Cantú.

del hostaler, que aixís respon als que li deyan que tals novel·les no eren mes que mentides: «Bueno es que quiera «darme vuestra merced á entender que todo aquello que «estos buenos libros dicen sean disparates y mentiras, es- «tando impresos con licencia de los Señores del Consejo «real», y aquell altre que diu: «Los libros que están im- «presos con licencia de los Reyes habian de ser mentira?» Y com nos expliquem que durant lo regnat de Carlos I y Felip II fos lo temps en que 's publicuessin mes llibres de caballería, pues, segons Nicolás Antonio, se publicaren mes de 30 obras diferentes, descontanthi las diversas edicions que 's féren. Las novel·les caballerescas estavan feridas de mort, y Cervantes acabá sa llarga agonía ab lo cop mortal que 'ls hi doná ab son *D. Quijote*.

En la grandiosa concepció de Cervantes, encara que sátira, s'hi veu retratat lo sentiment caballeresch, lo que ha motivat las paraulas de Chateaubriand, (geni antich per instint y modern per educació) que diu: *la sátira de la Caballería ha vingut á ser son immortal panegirich*, y també confirma las paraulas d' Schlegel cuan diu que 'l *Quijote equival á un poema*, paraulas certíssimas, perque en dita obra hi queda retratat fielment l' esprit caballeresch espanyol, que 's trasllú d' en mitx de la sátira, y en los poemas hi veyem reunits lo sentiment de un poble, d' una época. Homero recull las tradicions heróicas dels grechs y las reuneix en la *Iliada*; Virgili fá 'l mateix ab las romanas en la *Eneida*; Dante en sa *Divina comedia* recull l' esperit alegórich tant dominant en aquell temps de la Etat mitjana; Ariosto arreplega y fon en son *Orlando* l' esprit caballeresch ab sas pinzelladas de barbarie. Tasso falo mateix ab lo sentiment caballeresch cristiá en sa *Jerusalem llibertada*. Admirable cosa, inmensa font de poesia sens dupte era la Caballería cuant doná vida á tres obras com lo *Quijote*, l' *Orlando* y la *Jerusalem llibertada*.

Catalunya, sempre volent ser lliure perque per molt

temps ha sigut esclava, nos dona una munió de poetas grans, porque ells cantan per tot arreu, cantan en la llibertat y en lo cautiveri, pero no 'ns pot dar novelas ni literatura dramática porque quant eixas habian d' apareixer ve la unió ab Castella y aquesta sempre egoista 'ns ha volgut imposar sas lleys y son llenguatge, y desde dita unió nostra patria ha anat perdent l' importancia y la literatura; ha reclamat llibertat, ja may lo domini sobre 'ls altres, y sempre son crit ha sigut ofegat. Quant era mes lliure Catalunya tenia una gran literatura, sos trobadors vinguts de Provensa, sos poetas inspirats en las fonts italianas, causa aixó de las contínuas lluytas que nostra patria sostenia contra altres païssos, y que ab estos la posavan en comunicació. Ella y sa germana Valencia may tingueren mes bona literatura que llavors. Jaume Roig y Ausias March (lo Petrarca llemosí) y altres poetas las agermanavan; juntas cantavan sas glories y sos amors, y ans que Castella imitaren la dolsa poesia italiana, á lo que molt se deu que no tinguessen llibres de Caballería, puig sols podem citar *Tirant lo Blanch* escrit per Mossen Joanot Martorell y publicat en Valencia en l' any 1490; *tesoro de contento y mina de pasatiempo*, (Cervantes) que fou traduhit en castellá, italiá y francés, y també tenim *La Historia del Conde Partinobles* publicada en 1488. Tirant lo Blanch mostra la poca vivó de l' esprit caballesc en lo país ahont fou publicat, porque, segons Cervantes, se diferencia molt dels altres llibres de Caballería, puig en ell los caballers moren en sos llits, lo que no succeheix en los demés.

Catalunya rebé lo primer cop donat á sas llibertats ab la mort del príncep de Viana, cops repetits que mataren sa importancia y sa literatura, y l' últim cant d' eixa literatura, diu Schlegel fou la mort del Princep de Viàna, es dir lo cant del cisne... Empró en nostre sigle renaix eixa literatura; Catalunya, Mallorca y Valencia s' aixecan magestuosas, y en llas de germandat s' uneixen; un ma-

teix mar las banya; una mateixa parla tenen; uns mateixos ports tingueren; una mateixa ma los feu trossos: ellas serán germanas en sos dias de gloria y com ho han sigut fins avuy en sos tristos dias de dol, mostrant quesaben ser grans avuy com ho foren ahír.

FRANCESCH RICMAR.

LA EMBOSCADA D' ABRERA

No fá molt temps, passant un jorn per lo camí ral que de Martorell conduheix á Esparraguera, vaig deturarme al bell peu d' una esglesia de frontis bisanti, bastant primitiu, que 'm digueren ser la de Sant Pere d' Abrera. Aquest nom me feu recordar aquella cansó tan sabuda :

Per Sant Pere-festa á Abrera,
Á Olesa-per Sant Joan...

Portat per mon desitx d' investigar si res hi havia de notable en lo temple, y mogut per aquella curiositat que no podém deixar sens satisfacció, vaig demanar á un vellet qu' arreconat á la portalada s' estava prenent lo sol, si 's conservava algun recort de nostras gestas en aquell poble, que deviam suposar ne tindria d' interessants si en comte 's té l' antiguitat de l' esglesia, la bonica creu

caminal del segle xv, que s' alsa en lo carrer major, y la fesomia de la vila, quals rónegas casas d' ennegrit color la fan contrastar ab las poblacions que té á la vora.

«—¿Recorts?—va esclamar lo bon home, després de rumiar un ratet al oir ma pregunta, com si volgués dir:—
«No t' entench.»

»—Vull dir si sabéu algun cas de guerra, alguna cosa important succehida en aquest poble.

»—¡Oh, aixó prou!—digué satisfet significant qu' havia entés ma indicació.—Jo 'm recordo de las guerras que 'ns contava l' avi Jan. ¡Alló eran homes! Figuris que per assí dalt los hi van donar unas llisadas als francesos! D' aixó fá molts anys. L' avi tot just se 'n recordava. Diu que 'ls gabatxos anavan cossats ab casacas vermel·las. Un dia, acabava de passar una divisió pe 'l camí ral y vet'aquí que 'l meu vesavi veyent á un enemich estirat en terra se li acosta y 's convens de qu' era mort. Ell que sí, 'l despulla, 's posa la seva roba, agafa 'l fusell y, seguint la columna, surt allá á la vora d' Esparraguera. Arriva y veu que tot just los francesos passavan per aquell punt.

»—¡Eh! jeh!—'ls hi cridá, y un dels qu' anavan á la cua de la divisió, s' atura pera veurer qué volia aquell que creya dels seus, ja qu' anava vestit á la mateixa moda.

»Lo vesavi s' hi acosta y aixís que va tenir al gabatx á uns quants pams de distancia, se li tira al demunt y li esfonsa la espasa al pit.

»Ni un sol crit diu que doná la víctima. Lo catalá havia deixat satisfeta sa venjansa, puig dos dias avans los francesos li assessinaren la mare.

»Aixís ho deya 'l meu avi.

»De lo que jo 'n tinch algun recort es de la guerra del any vuit. ¡Ay, fill meu, quina pallissa s' emportaren á Abrera!»

—Diguéu, diguéu com va ser—vaig esclamar,—puig ho desconech. No he vist mentat aquest nom en cap de las crónicas d' aquella lluyta.

«—De primer, es necessari que vos enteri d' alguna

cosa que vé al cas. Jo, tot just ne tinch una petita idea; mes mon pare, que va trovarse en l' acció, m' ho havia contat á centenars de vegadas. Allí baix, avans d' entrar al poble, hauréu observat un torrent, en quinas voreras creixen corpulents arbres. En aquell punt s' atravessava per un mesquí pont de fusta.

»Un dia de Juny del any vuit, sorprengué á la gent de la vila, lo seguit foch que s' oia per la part del Bruch. Per aquella banda 's devia haver emprés algun combat. Al cap de poch, las campanas comensaren á tocar á somatent, y per moment creixia 'l fort sonar dels batalls.

»—Los francesos,—digué l' arcalde del poble,—están lluytant en lo Bruch, no pot ser d' altre; per allí 's veu lo foch, y 'ls tochs de campana indican prou que 's tracta de gabatxos...» Jo era petitot y 'm recordo com si fos are, la impresió que van causarme aquestas paraulas mitx apagadas per lo fort soroll qu' ab son repich produhian tantas campanas. Los homes d' Abrera prengueren las armas que tenian á má, y 's dirigiren correns cap á Esparraguera. Las donas, los vells y la canalla restaren en la població ansiosos de coneixer lo resultat de la jornada, mes, desitxosos tots de no permetrer avansar al enemich.

»Feya poch més d' un hora, quan la gent de la vila, qu' esperava aquí mateix al cap del carrer, varen veurer arribar á un home, que corrent més qu' un gánguil, venia per lo camí ral.

»—¡Es lo boig, es lo boig!—esclamáren tots á una,—¿qué deu passar?

»Lo boig era un pobre xicot de carácter esbojarrat, més viu qu' una fura y més decidit qu' un llop quan té la presa á caixal, per quins motius la gent del poble l' havia batejat ab aquell nom. Fins aquí res hi há de particular, perque ja es coneguda la manera com 'ns enteném á fora.

»Lo boig, donchs, arrivá bufant y regalant aygua. Crech haver dit qu' aixó passá un dia d' estiu.

»—Los francesos, derrotats en lo Bruch,—va dir, apénas havia entrat en lo carrer,—s' han ficat fugitius á

Esparraguera, y com que 'ls ne traurán, deurán venir cap aquí. Los demás companys venen tot seguit pera impedirlosi 'l pas. Y jo he vingut avans pera parar una bona ratera als gabatxos.

»—¡Ah! Boig, boig!—digueren á cor los qu' escoltavan.

»—Donchs jo vos prometo,—respongué,—que si m' ajudéu, 'ls hi havém ben fregida. Lo temps apressa y qui 'm vulga ajudar que vingui.

»Y ab pas lleuger, passá 'l carrer major y va pararse al peu del torrent seguit per una colla de xavals.

»—¡Feixinas! ¡Foch!—cridavan sens parar lo boig y sos companys, y al cap de pochs moments una flamarada convertí en caliu lo qu' havia sigut pont de fusta.

»—¡Ja son nostres!—esclamá 'l minyó.—¡Ja no s' escapan! Vingan canyas, hervám y terra,—y d' aquest modo anaren cobrint lo carbonisat fustám pera que res de l' obra de destrucció 's deixés veurer.

»Mentrestant los homes d' Abrera tornavan pera salvar sas llars, del saqueig y del incendi, puig que 'ls francesos eixian d' Esparraguera, desitxosos de venjar no ja la derrota del Bruch, sino la merescuda lliissó qu' acabavan de rébrer en la mentada vila.

»Lo boig tornava alashoras carrer amunt pera exposar son pensament al vehinat.

»—Es qüestió de no perdre temps y de no dir bojerías, ¿entens, Joanet?—digué l' arcalde,—aquí parlém en serio.

»—Ni vos, ni tots vosaltres plegats ab tot lo vostre enteniment, havéu concebut un plan que pugui donar bons resultats com lo meu. ¿Voléu escoltarlho?—replicá 'l boig.

»—Depressa, si per cas.

»—Donchs bé, ¿venen los francesos?

»—Han eixit d' Esparraguera y van pe 'l camí ral,—respongué un dels del grupo.

»—Puig si feu lo que jo us diré, ab tot y ser pe 'l Juny, ja están ben frescos. Aquí. en las primeras casas de la vila, us poséu uns quants de vosaltres amagats. Si passen

sens molestar, no feu foch, que ja n' plourá quan sian més avall; si fan de las sevas, escopetada. De totas maneras, esporuguits com venen, ja procurarán enllestir aviat. Los vells y la canalla, desde las altas barracas, qu' estigan á punt de defensarse, y la jovenalla que s' amagui entre l' arbreda del torrent pera deturarlos.

»—¿Y aixó volias dir?—eselamá l' arcalde.

»—Deixéume acabar, si us plau. Sia com vulga, ells han de passar pe 'l pont y... com aquest está cremat, allí será la bona. Surten los qu' están emboscats y ni un francés queda per llevó.

»—¡Bé! ¡Avant!—eran los crits que donavan los vehins pera mostrar l' entussiasme ab que havian acullit aquella idea.

»Tot just se preparavan pera posarla en obra, quan se vejé acostarse la vanguardia francesa.

»La nit ab son negre mantell cubria l' espay. En un obrir y tancar d' ulls, quedaren presos los punts indicats, y, com per encant, la gentada reunida en lo camí ral desaparegué d' allí. Moments després, la població presentava l' aspecte d' un fossar. Ni 'l més petit brugit removia la quietut que regnava; las portas y finestras tancadas y barradas, en una paraula, Abrera pareixia un poble abandonat, puig cap senyal d' animació 's notava en ell.

»Tot plegat, la desordenada remor de passos que s' oia y 'l baix parlar, semblant al murmul del borinot, doná á compendrer que passava la divisió francesa. Un dels caminants, assedegat tal volta, pitjá una porta. Veyent que no cedia pegá ab la culata y fos que 'ls paisans ja previnguts prenguessin aquell cop com si hagués estat una fusellada ó 'l creguessin la senyal del saqueig, feren foch contra 'ls gabatxos; dels qu' estavan al cap del poble y de totas las finestras, sortiren espetegants raigs que sembraren la consternació entre 'ls enemichs. Acabavan d' esser escarmentats en lo Bruch y en Esparraguera, aixís, donchs, los hi causá dobl' efecte la sorpresa, y 's precipitaren desbandats poble avall.

»La mateixa confusió no 'ls feu reparar ab lo perill que corrian, puig arremolinats van á passar lo pont, sens atinar qu' en l' arbreda que 'l volta, podian estarhi amagats los catalans. Tot just acabava d' atravessar-lo l' artillería, quan, fent un gran estrépit, y alsant un núvol de pols, s' ensorrá la palanca, cayent al fons tots los qui l' atravesaven en aquell moment.

»Lo méu pare, (al cel sia) que va trovarse allí, contava á voltas ab vius colors, lo combat que 's sostingué. Repentinament eixiren de sos amagatalls los abrerans y espantats los francesos, no tinguéren més recurs que cedir. Un munt de cadávres, un canó y bon nombre d' armas, foren los trofeus recullits en aquella jornada. Los gabatxos que restaren vius per miracle fugiren dret á Martorell.

»—Veus aquí, donchs, la batalla á que 'm referia,— esclamá al cap de poch lo bon home.—Abrera quedá sense pont, mes los francesos foren los primers de passar á peu la torrentada.»

JOSEPH FITER É INGLÉS.

IES MÓN!

I

OM á la Rambla de las Flors.

En aquella rambla 'hont abundan las miradas intencionadas de las *coquetas*; en aquella rambla 'hont las conquistas no escassejan, y ahont la fira de la juventut queda encuberta per lo delitós perfum que exhalan las flors hermosas en ella exposadas.

Hi som, donchs, pero no en lo temps que més hi brillan, ni en l' hora que la llum del sol las fá brillar: los arbres están despullats per la cruesa del hivern, y 'l vent fá bellugar las llums y trontollar los vidres dels fanals que il-luminan aquell passeig silenciós.

Mitja nit ha sonat.

Un moviment de carretel-las en distintas direccions y una remor seguida de gent, anuncian repentinament la surtida del numerós públich que enclou lo teatro del Liceo.

A tal soroll, desperta una pobra dona que ab una criatura de sis anys á la falda, está encongida darrera una taula d' aquellas ahont las jardineras de bon matí hi combinan perfectament sas millors toyas. L' aspecte de la pobra es llastimós: mal cuberta d' uns vestits, en algun temps de gran valú, mes ara descolorits y apedassats, deixa veurer unas descarnadas formas, maltractadas per la inclemencia del fret y la miseria. Son cabell negre, á pesar de sos molts anys, li queya desfet per las espatillas, ahont hi tenia ensorrada una testa esgroguehida, cadavérica, pero interessant per la melancolía y resignació en ella marcada: aquell tipo no era repugnant.

La casualitat volgué que s' aturés devant d' ella un cotxe tirat per magnífich trónch, y qu' un dels dos lacayos baixés del pescant per obrir la portella y saludar á son senyor que ab tó aristocrátich doná ordres als criats.

Se dirigia al teatro d' hont havian surtit, qui sab si per algun descuit de las senyoras que dintre del parat vehícol restavan.

Aprofitá la pobra aquesta ocasió per avansarse y demanar ab veu humil y llastimosa:

—¡Bon senyoret, tinga pietat d' aquesta pobreta!...

L' altiu subjecte no contestá y prompte 's confongué ab lo núvol de gent que eixía per las portas del teatro.

Mentrestant la pobra dona no 's movia de la portella, dirigint de quant en quant paraulas llastimosas á las senyoras á fi de moure 'l seu sentiment caritatiu. ¡Inútils esforços! Las mans cubertas de finas cabritillas y 'ls dits rublerts de brillants, no 's podian entretenir rebuscant un miserable cuarto per alleugerarse sisquera d' aquella —¡impertinencia!—que las molestava. Aixís calificavan ellas las paraulas de la pobra. Ben segur que aquellas amarquesadas senyoras debian ignorar que las riquesas no s' han d' invertir totas ab galas y plahers.

Poch tardá en compareixer l' enmidonat senyor y altre vegada s' hi acostá la pobra y son fillet, implorant:

—¡Una gracia de caritat per la mort de Dèu!

Ell no respongué, y al pujar al cotxe, fentse pas entre mare y fill, la criatura, no més que per instint al veurer la lluentor, tocá ab tafanería la cadena d' or que, trençada, penjaba de l' armilla del senyor. Aquest se 'n adoná y, com ferit per un ressort, posá má á la butxaca ab recel, y ¡oh, desgracia!... lo rellotje havia desaparegut.

Un home pensador, just y menos orgullós, debia premeditar en cas idéntich las paraulas d' acusació; però no solament no s' entretingué á discorre que podia haver sigut escamotejat en lo trajecte del teatro al cotxe, y que 'l tocarho 'l noyet, haguera pogut ésser efecte de la curiositat, sino que conceptuant sempre al pobre ab instints dolents, (com si 'l bé y 'l mal no estés ben repartit entre 'ls humans), per moments s' enfurismá, clogué 'ls punys, y com esperansat de poguer esbravar sa rábia contra 'l criminal y ferse conceptuar valent d' aquellas dos senyoras, agafá ab terrible furia la cabellera de la pobra, dihent:— ¡Oh, lladre, porta 'l rellotje que m' has robat, infame!... —y sacudia aquell débil cap ab fortas batzegadas que feyan llensar esgarrifosos ¡ays! á la pobreta ignocenta.

A tal acusació se li nuá la llengua y entre plors que 's barrejavan als del fillet, sols pogué esclamar:

—¡Dèu mèu!... ¡fill de mas entranyas!... ¡quín horror!...

—¡Oh, sí, clama!—rugia aquell infame—per horrorós havias de tenir lo crim sens fer cómplice á una criatura...

Las senyoras del cotxe, esvalotadas, cridavan; los lacayos, los agents d' ordre, lo gentiu, tothom acudí precipitadament acorralantse y fent rotllo á la escena terrible de la Rambla de las Flors.

Los municipals lligan y volen emportarse á la acusada: del gentiu, y sobre tot d' entre la pillería, surten crits de mort que fan estrenyer més fort las lligaduras, y amparantla, no poden deturar la pluja de cops é insults dirigits á la pobra víctima. ¡Desgraciada! casi sense sentits se mantenía dreta per l' apinyament de la gentada que la feyan anar com palla arremolinada per diferentas corrents d' ayre.

La tribulació y la fosca va fer que ningú's recordés de la criatura que, ab las mans als ulls, ploriquejant, corria esbarada de desde 'hont era sa mare fins al senyor causa de tant horrible fracás. Lo mirava d' un modo provocador com tirantli en cara 'l crim comés, ó com volent retenir en sa memòria sa fesomia.

Lo grupo començá á allunyar-se seguit del pobre nen, y la fuetada del látigo del cotxero féu trotar los caballs que conduhian als calumniadors de la pobresa honrada.

II.

A la matinada, dintre d' un humit calabosso dava son últim bes la desgraciada pobra á son fillet. Sa estremada debilitat no pogué soportar tants insults, tants tropells, tanta vergonya é injusticia, morint abandonada y mártir de la fatuitat imbécil d' un rich y de la lleugeresa salvatge d' un poble.

Avans de cloure 'ls ulls per última vegada a n' aquest món tan injust, havia donat las següents declaracions, jurant per Dèu y per la vida del seu fill qu' eran certas.

—Me dich María Casals, soch filla de Barcelona y viuda fá cinch anys. Tinguí de molt jove fills y riquesas, acompanyada de mon bon marit. Perdérem los fills, y veyent que 'ls diners nos sobraven, sens hereus que perpetuessin lo nom de la familia, determinárem comprar una hermosa finca en las altas montanyas de Catalunya. Allí, lluny de las miserias socials, viviam ditxosos. Semblava que Dèu en cambi d' haverse'ns emportat nostres fillets, volia re-compensarho, espargint damunt d' aquella casa dias de verdadera felicitat...

Los plors, singlots y falta de forsas interromperen per breus minuts la comensada relació, que si bé al principi anava á ser estroncada per los oficials, acostumat's á cuentos y excusas de veritables criminals, no solament deixaren continuarla, sino que moguts de la compassió qu'

inspirava aquella pobra dona, la ajudaren á seure més còmodament de lo qu' estava, esperant ab impaciencia la continuació de la historieta.

L' anomenada María aixecá son cap defallit y, esforçantse, ab grans treballs, pogué dir:

—Quan som desgraciats donariam la meytat de nostra sanch per entreveurer un raig d' aquesta felicitat tan preuhada, y al gosarla en abundó no compreném ó no sabém avaluar son verdader mérit. Aixís nos passá, que satisfets de tan inapreciable benestar, lo prenguérem per monotonía, concebint en mal hora lo projecte d' afillarnos un noy abandonat que més tart devia causar nostre desgracia, nostre consumiment, nostra mort.

L' educárem, lo cuidárem, li férem donar brillant carrera; pero ell, lluny de recompensar los bons desitjos y 'l molt amor que li posárem, dissipá entre companys y vicis, bona part de la fortuna que possehiem. Poch temps després várem tenir de satisfer crescudas quantitats per ell estafadas, sino volíam veure 'l encadenat en afrentosa presó.

La educació no va poder millorar lo mal instint que segurament s' havia introduhit per la sanch en sas venas...

Seguí una pausa á tals paraulas, y replegant las pocas forsas que li quedavan, acabá dihent:

—Més tart, no volguent accedir á sas indignas peticions, nos trovárem robats y casi en la miseria per la má de qui haviam concebut tan rialleras esperansas. Mon pobre marit perdé la salut després d' aquesta tremenda punyalada, y passats dotze mesos d' haver jo donat á llum la criatura qu' aquí veuhen prompte á quedar desamparada, morí deixantnos en la més espantosa necessitat. Aquest estat terrible, que m' ha xuclat las carns y m' ha acabat la vida, es lo que m' ha dut eixa nit á la Rambla de las Flors per implorar la caritat de que vivim. Y aquesta mateixa pobresa que tan repugna en lo món, ha sigut la causa d' haverme cregut autora d' un robo que, si molt convé, 'l verdader lladre s' entretenia á matarme pe 'l

camí... ¡Alabat siga Dèu!... ¡oh! si no hagués vingut al mon aquesta desventurada criatura, fins me fora grat deixar de viurer... no l'abandonéu... pobre fill de mas entranyas!... no pogué articular cap més paraula.

Se cridá al jutje; li doná 'ls últims aussilis la medicina, y una hora després, lo fill era órfa y sol en lo món.

Los oficials oyents de la terrible declaració de la víctima s' enterniren y s' interessaren en gran manera per la sort del noyet, y desitjavan, moguts de la curiositat, un poch de llum sobre tals fets.

¡Lo que pot la casualitat! De bon matí, y en presencia del órfe, entrá 'l senyor robat, satisfet de sa gran hassanya, resolt á declarar enérgicament la culpabilitat de la que 's creya poder empresonar y rescatant lo rellotje perdut.

Després d' indicar quí era y á qué venia, l' interrompéren los crits del noy que fugia d' ell com d' una fera y la veu del funcionari representant de la justícia, dihentli:

—La pobra acusada per vosté del robo comés aquesta nit en la Rambla de las Flors, després d' haver jurat per sos Dèus y demostrat palpablement sa ignocencia; la pobra, donchs, anomenada María Casals, ha mort deixant emperó, declaracions importantíssimas...

—¡Oh! ¿qu' havéu dit?... ¿cóm se deya l' acusada?... Repetium'ho... no ho he entés...—demanava tremolant, esgroguehit y confós, aquell home poch avans tan altiu.

—María Casals.

—¡No pot ser, no pot ser!—repetia, erissats los cabells, fora de sí,—jo la vull veure, ¿ahont es?...

—No li diguéu, aquest home es un dolent!—contesta esporuguit y reconeixentlo 'l noy de la difunta.

—¿Quí es aquesta criatura que m' insulta y s' espanta á ma presencia?

—Es l' únich fill de la que vos acusáreu.

—¡Oh, no! ella no tenia cap fill quan jo vaig fugir de casa—murmurava ab veu baixa y com bregant ab la conciencia—no ho será!... era rica... y aquesta, pobra... des-

encaixada...—y ab la vista ficsa, no veyent res del que mirava, no parava esment que sentian sas trencadas frases; que 'ls semblants d'aquella bona gent s' animavan esperansats d' haver trovat per etzart á quí buscavan. Li preguntaren intencionadament:

—¿La coneixiau, pot ser?

—No, no... es á dir, m' ho pensava, pero...

—Pero per casualitat, ¿coneixeriau un afillat d' aquesta pobra María Casals, autor d' un robo en la finca que tenian cap al nord de Catalunya?

—No... no 'l coneix...—y sa vista divagava.

—La María declaró ans de morir... que...

—¡Oh, prou, prou!—cridá ab desesperació l' afillat d' aquella desventurada familiá,—¡no m' atormentéu més!...

—y 'l remordiment l' acusava de tal modo que no pogué menys d' esclatar dihent esforsantse y ab veu enrogullada:

—Sí, sí, jo soch lo mal fill, lo fill indigne.. pero calléu, per pietat... vos faré richs si voléu... mes no 'm descobriu...—y sofrint amargament tornava á dir ab tó suplicant:

—¡Deixéume veurer, per Dèu, la millor de las donas, la millor de las mares, ma víctima!...

Delirava.

Va ser en vá, la sort se li girava en contra; lo cástich era arriuat y en lloch de miserables com ell, trobava honrats funcionaris que 'l deixaren pres.

Colocaren al orfe en una casa de Beneficencia, entregant las declaracions necessarias á fi de que seguís la deguda causa 'l tribunal.

Lo tribunal de justicia indagá quant possible li fou, y á la fi trobaren en la notaría del cap de partit, 'hont tenian los difunts esposos la finca, lo testament del marit, fetxat en lo mateix dia que nasqué 'l noy desamparat, fentlo hereu dels bens robats, cas d' apareixer algun dia 'l criminal.

Aquell bon home estigué inspirat, ans de morir.

III

Dotze anys després, l' orfe que demanava caritat ab sa mareta, rebia los bens robats y ja opulent propietari, pagá generosament la ingratitude del que li representava germá, concedintli llibertat y passant per lo que li restés de vida.

ANTONI MORERA.

DEL LLIBRE
DE
COSES ASSENYALADES

OM á curiositat publicuém un fragment de la preciosa obra que baix lo títol de *Llibre de coses assenyalades*, se conserva inédita en nostre Arxiu Municipal. Se refereix als preparatius del festí y al festí mateix que 'ls concellers donáren á D. Joan de Cleuas emparentat ab la casa de Navarra.

CAP. 37. *Del recibiment que los concellers feren a don Joan de Cleuas y de la collació que li fonch donada en Casa la Ciutat.*

Diumenja á les Xj hores ques comptaua X del mes de Janer any MCCCCXXX vench als honorables consellers un heraut de part de la Senyora Reyna de Nauarra e ab ab vna letra quels porta de la dita Senyora ab son sagell sagellada lo sebrescrit de la qual era del tenor seguent:

A los bien amados e deuotos nuestros los concelleres de la ciudad de Barcelona:

E de part de dins la lletra era del tenor següent:

LA REYNA DE NAUARRA.

Honorables e bien amados nuestros porque es vuestra loable costumbre de fazer honor e buen acullimento a stangeros specially a personas insignes vos certificamos como el egregio e muy amado cosino nuestro don Joan de Cleuas hermano de nuestra muy cara y muy amada fija la princessa, el qual es venido en este nuestro reyno per acompañar a la princessa su germana quando agora vino por solempnizar las bodas con el príncipe su marido nuestro muy caro e muy amado fiio primogénito e heredero se torna en su tierra e passa por essa ciudat per ver la dita ciudat e sus noblesas por la gran fama que de ella ha oido si vos rogamos effectuosamente que por honor e consideración nuestra el dicho nuestro cosino sea por vosotros bien recebido e trobe en esa ciudad aquell buen acullimento e honor que de vosotros confiamos e somos cierta que vosotros sabeys ordenar y fazer en manera que conosca que por honor nuestra li es feta buena fiesta e essas partidas e sera cosa que mucho vos agradasaremos. E si coses algunes per honor desa ciudat e vuestra cumple que nos fagamos de bona voluntad seran cumplides. Et sia el sant spiritu vostra pretention continua. Dada en nuestros palacios de Tafalla á dos dias de Janero anyo MCCCCXXX.

BLANCA.

E legida la dita lletra per los dits honorables consellers tantost aquel die mateix al despresdinar aplegaren consell de algunas notables personas pochs en nombre ja com se regirien en los dits affers e fou deslberat que ates que lo dit Don Joan de Cleuas no es Rey ni fill de Rey los dits consellers nol isquen a rebrel com no haien acostumat de exir sino per Rey o fill de Rey pero que atesa la lletra de la dita Senyora Reyna de Navarra, e ates encara lo acos-

tament que lo dit Don Joan de Cleues ha ab la dita casa de Nauarra fou deslberat que de part dels dits honorables consellers sien pregats tots los ciutadans e mercades que lo jorn que lo dit Don Joan entrara en la ciutat lo isquen á rebre e que lo cendama que sera entrat los honorables consellers acompanyats de promens lo vagen a visitar a la sua posada. E que apres que iiij notables ciutadans lo acompanyen per la ciutat e per mostrarli aquella e aximateix que lo jorn que sera en la Casa la Ciutat li fos feta una bella collatio de beure ab diuersos confits axi crostats com alexendrins.

E succesiuament dilluns apresdinar á XXj de dit mes y any lo dit Don Joan de Cleuas entra en aquesta ciutat al qual isqueren moltes e diverses persones a rebrel e ferli honor e entra per lo portal de Sant Anthoni e dret cami sen vench a la plaça de Sant Jaume e apres gira per lo carrer de la Diputatio tenint son cami a la cocarella tro sus a la casa de mossen Francesch Dezpla en la casa del qual posa lo dit Don Joan de Cleuas.

E lo cendema que era dimars a XXij de dit mes y any los honorables consellers acompanyats de honorables ciutadans anaren visitar lo dit Senyor Don Joan mencionantli com hauien hagut gran plaher de la sua uinguda la qual los era estada notificada per la Senyora Reyna de Nauarra e que la ciutat axi per raho del dit Don Joan com per lo acostament que hauia ab la casa de Nauarra qui es molt acostada ab la casa de Arago era presta e aparellada de ferli aquells pahers e serveys que posquen e a ell fossen plassens e ell regrecia molt.

E de continent li foren assignats los honorables

Mossen Farrer Nicholau de Gualbes.

Mossen Joan de Marimon.

Mossen Pere Dusay.

Mossen Bernat Turell.

Y acompanyarlo per la ciutat e mostrarli aquella e apres fou deslberat que diious primer vinent fos feta al dit Don Joan en la Casa de la Ciutat e per aquestes coses fan un

memorial als honorables mossen Arnau Pol e en Bernat Ferrer obres e un altre memorial al honorable en G. Gerona clauari los quals son del tenor seguent.

MEMORIAL DELS OBRES.

Primeramen que fassen adobarse metre apunt lo tinell e que haïen taualles per cobrirlo.

Item que fassen traure les scons e banchs de la casa de consell de C jurats e quels fassen metre a casa den Pere Ribalta que fou den Francesch Foix.

Item que fassen parar tota la ciutat mentre lo dit Don Joan ixia ço es draps botigues argentes e altres menestrals.

Item que haïen bancals e draps de peus metre a punt la dita casa de C. jurats e que haïen los homes del mur per ajudar e posar los dits draps e bancals.

Item que fassen metre a punt la aguila e donar carrech anen Tarrega frener per portarla.

Item que haïen carrech de noguent e toualloles.

Item pues e culleras de argent per meniar gíngebre vert.

Item secretaris per tenir las antorxes.

Item dos coxins.

Item que haïen lo canalobre de la Seu o den Francesch Formos per posarlo en la casa de C. jurats com ya en la dita casa ny hauia un altre.

Item XXXX bacines.

Item copa cubertada e pitxer per lo dit Senyor Don Joan de Cleuas.

Item XXXX copes.

Item XXXX cetrots.

Item iiij conchas grans ij per lo tinell e una per lo rebost.

Item cantes per tenir aygua.

Item que diguen an March farrer spaser que esta fora lo portal de la Bocaria que ell ab deu ab instruments de

corda vestits de camis e ab las caras e ales dels angels sian prets la dita jornada.

Item que digan an Anthoni Gras trompeta de la ciutat que ell ab V altres trompetas ab pannons e sobrevestes de la ciutat sien prets la jornada de la collacio.

Item que haien una lliura de beniuhi per perfumar la casa de C. jurats e les bacines e toualloses e quey haie pahuets.

Item que empen los monestirs de Pedralbes de Sant Pere de Valldonzella de Jonqueres e de Santa Clara que fassen entre tots CC rams de barbari e de violes boscanes que sien perfumats e que sia fet vn pus aventaios per donarlo al dit Don Joan de Cleuas del qual fou donat carrech al dit monastir de Pedralbes.

Item que haien dels dits monestis ço es de quescu vn brocal daygua ros e quel offir en paga de tot si fan volren.

Item que haien XX almorratxes domesquines e que sien omplides de aygua ros e apres que sien donades als pus avansats de la campanya de dit Senyor Don Joan e que de la aygua ros mesclada ab aygua de font sia donada per aygua mans a la fi de la collacio.

MEMORIAL DEL CLAUARI.

Primo que fasse fer citronat.	j quin
Item confits daurats.	mig quin.
Item manus christ.	mig quin.
Item pinyonada mig daurada.	mig quin.
Idem gingabrons é canyallons.	mig quin.
Item amelles é pinyons.	mig quin.
Item batafalua.	mig quin.
Item gingebrá vert.	iiij rob.
Item pomes confites.	j rob.
Item peres cindicat.	j rob.
Item carabasat codonys.	j rob.
Item X parells de enterres per ço que nii haje si lo vespre venia quiscuna de pes de Vj lliures.	

Item XV lliuras de entorrates per los canalobres e per servir.

Item vna romada de maluesia.

Item ij romades de vi moscat.

Item V cortes de vin merua.

Item que lo dit clauari digue als taules de la taula de la ciutat que quescun jorn mentre lo dit Don Joan de Cleuès sia en Barcelona posen en la dita taula molts florins e molts croats.

Memorial dels vergues que appelen los seguens.

Mossen Bernat Turell sie emprat per maiordom.

Mossen Jaume Çapila per servir de copa lo dit Senyor Don Joan.

Lo honorable en Joan Lull fill den Joan per servir de botaller.

Los honorables mossen Matheu Dezsoler e en Franci Carbo per portar. las bacines dels confits per lo dit senyor Don Joon eran

Los honorables en G. Gerona clauari	} guardes del rebost.
Jaume Dezquer	
Nicholau Ferrer	
Ramon Amats	
G. Martina	} guardas del tinell.
Joan Bach	

Guarda de la primera porta Berenguer sabater farrer e afinador per la ciutat e que li ajuden aquells que ell elegira.

Guarda del cap de la scala Pere Tarosco fuster de la ciutat ensemps ab aquells que ell se elegira.

Y mes elegiren LXVij ciutadans y mercades per donar a beure y portar las bacinas.

E successiuament diious á XXiiij de dit mes y any fou feta la dita collacio en aquesta forma ço es que lo dit Senyor Don Joan de Cleuas fou despresdinar a iij hores ab sa companya ab los dits honorables ciutadans qui han carrech de acompanyarlo per la ciutat sen vench a la Casa de la Ciutat per veure aquella. E quant fou descaualcat fora

lo portal de continent Vj trompetes qui eren dalt en lo primer claustro comensaren de trompar e los honorables consellers acompanyats dels honorables ciutadans isqueren de la casa del consell de trenta e ferense al dit Senyor Don Joan tro sus a mig pati e fentli reuerentia inclinant la testa li mostrasen la dita casa de dita ciutat ço es quel feren entrar en la casa del consell de XXX e en lo verguer e apres precehint las ditas trompetas qui ja eren dalt segons es dit lo feren puïar en la casa del consell de C. jurats la qual era empaliada de draps de peus vermells de la ciutat e ab senyals de aquella e los sitals plens de bells bancals que eren stats madlleuats de diverses gens e axi mateix de fora la dita casa de C. jurats en lo claustro eran posats diversos banchs ab banchals sobre aquells e en lo claustro que sobre lo portal maior al mig de les duas finestres fou posat un tinell de molt argent e molt bell lo qual hi haura prestat en Bernat Blasco argenter é apres de aquell vers lo claustro pus ensa fou posada vna gran taula hon estava lo argent que hauria de servir. E en la dita casa de consell de C. jurats en lo banch on sehien los honorables conselles vers lo mig jorn on era estat posat un coxi cubert de drap dor on segue lo dit Senyor Don Joan é en laltre banchal desus dit senyor era stat posat un altre semblant coxi los quals dos coxins foren manlleuats del honorables mossen Huch Fiualler e als peus del dit Don Joan fou posat un coxi cubert de drap de seda ab senyal de la ciutat qui es en la casa del racional é assagut lo dit Senyor Don Joan de continent los honorables hobre ensempls al sos adiunts feren seure de sa e de lla del dit senyor Don Joan los honorables consellers absent empero lo honorable mossen Bernat Fiualler qui era malalt e axi feren seure los honorables ciutadans é caualles e los gentils homens del dit Senyor Don Joan mesclats.

E apres que los demunt dits foren asseguts lo honorable mossen Bernat Turell qui era maiordom feu portar los confits alexandrins ço es que mossen Mateu Dezsoler porta primer una bacina per obs del dit Senyor Don Joan e

per ço cessa del carrech que havia lo honorable Francesch Carbo e apres vingueren los altres baciners segons llur orde. E precehints lo entremés del águila e X sonadors de instruments de corda vestits de camís e ab cares diademas e ales dels angels e precehints apres lo dit maiordom e los honorables hobres e llurs adiunts qui feren posar las toalloles comensant a vna part al dit honorable mossen G. Dezsoler e a l'altra part al dit honorable mossen P. de Malla. E fet lo tast per lo dit maiordom en la bacina que aportava lo dit mossen Mateu Dezsoler la qual era per lo dit senyor don Joan los dit senyor comensa de meniar dels confits e prosseguint tots los altres. E lo dit maiordom pres en la ma vna tovallola de seda que apportave al musclo squerra lo dit mossen Mateu Dezsoler e aquella acostà al dit senyor don Joan e torcassi la ma e la bocha e apres lo dit maiordom la torna al dit mossen Mateu Dezsoler. E los dit sonadors sonaven e la dita aguila anava vna amunt altre avall per la dita casa de C. jurats. E com hagueren menjats dels dits confits procehints los dits maiordoms hobres e adiunts les dites bacines foren tornadas a la casa del archiu on son conservats los llibres de la taula qui es sobre lo pati a vn cap de les claustres devant lla on eren posats los tinells de la qual casa fou fet rebost per aquesta raho. E axi mateix sen isqueren los dits aguila e X sonadors e apres lo dit maiordom fou portar a beure ço es que mossen Jaume Çapila porta vna copa cubertada per obs del dit senyor don Joan en Francesch Trilles pres lo picher per servir de botaller per ço com lo honorable en Joan Lull quin devia servir no si troba e successivament vingueren tots los altres qui eren assignats per donar a beure quiscu ab vna copa de vi e pitjer de aygua. E precehints los dits aguila e X sonadors e apres precehins los dits maiordom hobres adiunts per orde entraren en la dita casa de C jurats. E fet lo tast per los dits e coper e botaller donaren a beure de vi de malvesie al dit Senyor Don Joan e per conseguint tots los altres e per la forma demunt dita foren donats e distribuïts

los confits de sucre mostrats demunt en lo memorial del clauari mencionats e apres fou donat á beure 'del vi moscat e en semblant manera fou donat de la maluesia E per la finestra de la casa on era lo rebost foren llansats diversos confits als mosos e altres gens qui eren devant lo pati de Casa la Ciutat. E apres foren portades V bacines molt noblament enramades ab diversos rams qui havien fets los monestirs demunt dits los quals rams foren distribuïts donantne vn que era pus bell al dit Senyor Don Joan e als altres qui aqui eren é apres de aço diversos ciutadans e cauallers e altres de la companya del dit Senyor Don Joan a so dels instruments que sonauen dels dits angels dansaren devant lo dit Senyor. E ell mateix se lleva dues vegadas a densar. E fetes les dites danses lo dit Senyor Don Joan sen volch anar e de fet se llevaren tots den peus e precehint les trompetes ell sen devalla ensemps ab los honorables consellers e altres de la companya del dit Senyor Don Joan. E los dits honorables consellers é altres ciutadans lo acompanyaren fins prop la porta forana e lo dit Don Joan pres llur comiat e anassen a la posada acompanyat dels dits honorables IIIj ciutadans que han carrech de acompanyarlo per la ciutat.

LA DÁLIA Y LA VIOLA.

(Á LA SRTA. M. M. Y Q.)

ASSEJAVAN un jorn per cert jardí la encantadora Modéstia y lo pretenciós Orgull sense qu'entra 'ls dos paraula alguna mitjansés, admirantne la varietat d' hermosas y gayas flors qu' en éll creixían fentne 'l lloch mes deliciós del món. Per fí posárense á parlar, y l' Orgull ab maliciosa rialleta se dirigí á sa companya que ruborosa y callada romanía, dientli:

—¿Per qué has aquí vingut, Modestia?

—Pera buscar y escullir una flor que 'm representi.

—¿Quina escullirás?

—La que mes sensilla, pura y honesta 'm sembli.

—¡Donchs jo la vull ben bonica y espléndida, ben altiva y ben hermosa: vull la millor.

—No sempre es tal, la que al primer cop de vista mes agrada.

—Bè, bè!; jo la vull digna de mí—replicá l' Orgull ab énfasis y mitg muntat en ira.

Regná 'l silenci altra volta entre ells, y poch á poch se separaren buscant cada hú per lo seu cantó la flor que desitjava.—L' Orgull corregué vers á una rosa que suau-

ment se balancejava al impuls dels lleugers cefirs, pera declarar-li 'l seu anhel, mes al percébrer sos delicats perfums se trová humillat y fugí d' ella ab despit: divisa al lluny un blanch lliri, enlairantse magestuós damunt son tronch y al serhi aprop, se deturá confós al véurer la nítida blancura de sas fullas: mes enllá un clavell brillava esplendorós ab tota la intensitat de una ardenta flama, y quan aná á mirarlo, va quedarne enlluernat per la puresa del seu foch: avergonyit y enujat, no sabia ja ahont dirigir-se quan va véurer un gira-sol que, com l' acer al iman, seguint anava al magnífich astre del dia; hi corregué pera dir-li que á éll servís d' aquell modo, però aná la flor girantse sense mirarlo; se atansá á una sensitiva y va aquesta plegar immediatament sas fullas; s' ajupí fins al pensament, s' humiliá devant de la sempre-viva, pregá al gessamí, á la giesta, á la passionaria, á las campanetas, á todas las flors de una en una y todas lo despreciaren.

També la Modéstia anava 'l bell jardí recorreguent en todas direccions buscant la flor que pretenia; més, tampoch la trobava: prou, todas, al passar élla, acatament li feyan y mes y mes llurs galas desplegavan pera que se dignés cullirlas y ésser pera sempre lo seu símbol; mes la Modéstia ni á mirarlhas se atrevía perque semblávali qu' eran massa hermosas per lo que 's merexía y pertocava. Sols una flor quan per lo seu devant passá la Modéstia, va restarne altiva é indiferent, com si grèu li sapigués qu' en ella 's fixesin sas miradas: era la Dália.

Ja la Modéstia anava á retirar-se del encisador jardí, quan va percébrer un olor tan suáu, tan agradable, que no pogué méns de buscar la flor que 'l produhia; mes en va ho feya, puix que 'ls seus ulls no divisavan cap mes flor de las que descubert anteriorment havían: no obstant, 'ls perfums aquells no 's deixavan de percébrer y buscant, buscant, vegé que amagadeta entre un bosch de verdor y fullas n' hi había una que sense atrevir-se á rébrer los besos del sol, ni las falagueras alenadas dels oratges, aquells dolçíssims aromas y deleitosos encans ne produhia, al

temps que á totas sas demés gracias y atractius juntava 'ls de ser sencillament bella y candorosa.—Al véurela:—¿com te dius, flor volguda?—li preguntá la Modéstia, á quina pregunta contestá ruborisantse:—Viola.

Y la Modéstia, arrancantla allavors del seu tronch va dirli, de petons omplintla:—¡Desde avuy serás, Violeta, ma flor preferida!

L' Orgull que, aburrit y desdenyat contemplava 'ls apuros de la Modéstia, feya ja llarga estona, notá l' acció que la Dália feu quan per son devant passá aquella; y mosegantse 'ls llabis enujat d' éll mateix per son poch tacto que de totas sas humillacions fôu causa, corregué vers la altiva flor, la orgullosa Dália; mes, com anés á arrebastarla, va dirli aquesta detenintlo ab irresistible imperi:

—¿Qui ets tú per pretenirme?: ¿qué vols?

—¿Qui soch? dius, ¿qué vull?: ah, hermosa flor; jo soch lo teu aymant, lo teu esclau, puix desde qu' he vist la morbidés del teu tronch, lo envellutat de tas fullas, la magestat y bellessa del teu cálcer, mon pit, per tú, en dolç amor esclata, y lo meu cor, de tas gracias vasall, á tas plantas anhelós suspira!

—¿Qué 'm donarás si 'm digno baixar fins á tu!: ¿qui ets, te torno á dir per pretenirme?

—¿Qué 't donaré? jo puch donartho tot; perlas mes finas y brillants mes grosos que los que la rosada en tas fullas posa; so mes rich que lo que 'l sol usa pera coronarte; palaus mes grans que aquest jardí ahont ara t' ostentas: tu sola de mi ets digna; tu sola representarme mereixes: vina, m' aymía, als brassos del teu aymant, l' Orgull!

—¡Ah, per tu jo suspirava: vina y als teus palaus anénsem!

L' Orgull, foll d' alegría, arrancá de sa planta á la altiva flor y, abrassats 'ls dos, fugírenne cap als palaus d' aquell; palaus que tenen en l' aire llurs fonaments.

Bella era la Dália, mes no tenía olors: envellutadas eran sas fullas, mórbidas sas formas, esbelt lo seu tronch, ma-

gestuosa sa presencia, mes mancábali 'ls perfums y la fragancia que tan cautivan y enamoran en la modesta y sencilla viola, tant mes hermosa quant mes recatada y honesta!

Tal com la Dália, es la hermosura quan no l' acompanyan los perfums riquíssims y suáus de la virtut.

¿Quin será 'l cor, (puix cada cor es una floreta nascuda en lo jardí del mon) que voldrá com la Dália ésser preferida per l' Orgull, á no per la Modéstia, com ho fou la Viola?

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS.

MEMENTO

UÉ si me 'n recordo?... ¡Més valdria!... No he conegut un invernó més estafalari qu' aquell ni un dia tan rufol com lo de que parlo.

Tinch present que mon company d' escriptori, per haberse acatarrat la vetlla passada, caminant

de la garita á la tienda
de la tienda á la garita,

es á dir, de casa de sa xicota á la cantonada y de la cantonada á casa de sa xicota, me va fer trencar de riurer al compareixer tot arrupit y encarcarat, ab los ulls enfora com los d' un boig, humitosos com un vidre quant glassa, y tan inflat y vermell son nas, á copia de mocarse'l, que semblava com postís, per lo molt que li estafeya la fesomia.

—Pero, home, vaig fer, compadeixentlo, y disculpant ma passió de riurer, ¿á qui se li acut en temps tan insoportable anarse'n á rondejar tres horas de nit á la xicota?... ¿No comprens que més fácil que veurerla y més possible qu' enrahonarhi es segur l' ensopegarte ab una pulmonía

que se t' enduga al altre barriada, sens considerar qu' en aquesta paguis per tres mesos adelantats?... ¡Oh! y en un carrer com aquell que 'ls ayres s' hi entretenen com si ja haguessen acabat la feyna!

Mon company, après de cubrirse 'l cap ab una gorra polonesa que 's tragué del infern de sa pessa de cos, y 'ls peus ab las babutxas d' alfombra florejada qu' acostuma á dur, me contestá sériament:

—Tu hagueras fet lo mateix.

—¿Per la xicota?

—Sí, per la xicota; per més que 't sembli que no. Es clar, are, casat de nou, ab una dona que no té altre déria que complaure't, guapa, bona moxa, suferta; contant ab una posició passadora y sens que nuvolot de cap mena enfosqui l' asserenat cel de vostra ventura, sols veus las cosas del mon ab l' atractiu color de ta felicitat, oblidante dels sacrificis qu' has hagut de fer una y cent voltas per assolir aquesta... Es alló que diuhen: cap rector...

—Ja conech que te 'n passa alguna... vaig interrompre sorprés.

—Si, com á tu també te n' han passadas.

—Pero jo no m' hi acatarrat.

—Pero has hagut d' eixir á fora una quinzena no més que per distraure't.

Tot obrint lo «Mayor» per passarhi algun assiento, vaig preguntarli íntimament:

—Bé ¿qué 't passa?... ¿No 't comprén?... ¿No correspon á ton amor?... ¿L' has vist ab un altre?... ¿T' ha faltat á la cita més perentoria?...

Ell me mirá de fit á fit com si estranyés la certesa de mas observacions, y acostant al meu son tamboret de cuyro, 'm posá una má sobre mas espatllas per significació d' enrahonarme reservadament.

—¿Sabs lo qu' es gelosía? me va dir ab veu conmosa.

Anava á recordarli certa humorística anécdota que m' acudí per tota contesta; mes com ja m' escapava 'l riurer no més de saborejar imaginariament lo agut *chic* qu' ella

enclou, vaig tombar-me d' espatllas com si sentís caure alguna cosa.

Mon principal, entrant de sobte perque estengués una trentena de lletres que debian entregar-se al corredor, avans d' un' hora, 'm salvá de ma compromesa situació.

—Ja t' ho contaré, continuá mon company, veyent que 'l temps no 'm sobrava.

Y obrint son corresponent llibre y despenjant un plech de lletres, vaig comensar aquella operació, racant-me, cal dirho, perque no pot afigurarse lo que 's fatigosa una feyna, sobre tot mecánica, quant no s' hi te la voluntat, ó quant la puntxaguda aresta del neguit abstrau nostra imaginació, que 's lo que á mí 'm passaba en aquell moment, dextxós d' ourer las vicisituts de mon company d' escriptori.

La quarta lletra debia estendrer quant sens adonarmen entra un llimpiabotas en nostre despatx ab una esquila en sas mans, preguntant per mon nom.

—Fulano de tal?...

—Aquí 'l tens, vaig contestar, sorprés.

—Donchs, tinga...

—Aturat, li diguí, veyent qu' obria la porta per anarse 'n... potsé hi ha resposta!

—No, no, contestá mitx enxampurrat y escapantse...

Tot preguntant-me interiorment de qui podia esser y après de recorrer per indagar sa procedencia, axis á sa direcció, ben acertada, com al caracter de sa lletra, Iturzaeta pura, per cert, y á la especial manera de estar closa, vaig decidir obrirla.

Era un anónim.

¡Pobre de mí!

Cada una de sas lletres se clavava en lo mes fondo de mon cor com si componguesen sos trassos aceradas fulles de punyal.

«Amich têu entranyable, deya, per mes que'l dolor convertit en fel, degoti per tos ulls al llegir ma confidencial misiva, me crech en lo imperiós deber de participarte que

ta esposa, la companya de ta vida, la dona que tan idolatras, y per la cual trovarias poch lo mes gran sacrifici, no correspon per desgracia al admirable comportament qu' ab ella observas.

Per convencerte 'n, porque no t' hauria escrit sens tenirne una prova, ves avuy, á las deu del matí, al carrer de las Semoleras, núm. 9, pis ters, segona porta... allí... porque tinch d' explicartho?... No dich mes...

Te recomana tota la serenitat, ton amich íntim...

J. L.»

«No pot ser.» «No pot ser» vaig dirme al terminar la lectura. «No pot ser» exclamava ma conciencia, repugnantho... «Ella, la que 'm dona lo sagrat bes d' esposa; la que 'm jura amor etern cada cop que sos llavis s' obran per anomenarme... la que lliga ma voluntat... ella!...»

De sobte la intentada confidencia de mon company, prenent forma en ma imaginació, com lo temor en la impresionable fantasía d' una criatura, semblá que 'm dirijís la mes sarcástica riallada.

«Tot es posible», vaig entendre que 'm deya: «tot es posible.»

Y ab mos ulls encesos per lo coratje y tremolosas las mans per la febra, llegí de nou aquell anónim, que 'm aparentá com una sentencia de mort, ja qu' era 'l viu padró de ma deshonra.

Mon company, que per las contraccions de ma fesomia comprengué la tragedia que dins mon cervell se representava, s' aixecá de son tamboret, venint á prop meu á corre cuyta...

—Qué tens?... quina te 'n passa?... ¿alguna noticia?... ¿la mort potser?...

—Deixam, vaig responderli, despenjant la capa y 'l sombrero per anarme 'n... deixam, no 'm preguntis res... vull sortir á fora... á fora... aqui m' ofego...

Ja tombava la maneta de la porta, cuant mon company, arreballantme l' anonim que tenia entre mos dits y